

Monumentnummer*: 520646

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 16 oktober 2001
Kadaster deel/nr 82715/34

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Breukelen Stichtse Vecht Utrecht

Locatiennaam Locatieomschrijving
Breukelen

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Breukelen-Nijenrode B 3903

Omschrijving**

Inleiding

De in opdracht van de in 1795 gestichtte parochie H. Johannes de Doper gebouwde Rooms Katholieke KERK H. Johannes de Doper is gebouwd naar ontwerp uit 1883 van E.J. Margry, A.A.J. Margry en J.M. Snickers in de stijl van de neogotiek, geïnspireerd op de vroege gotiek. De voorzitter van het kerkbestuur, de bouwpastoor W.G. van Vuuren legde op 14 mei 1884 de eerste steen. De kerk is ingewijd in 1885 door aartsbisschop Mgr. P. Snickers. De oost-west georiënteerde pseudobasiliek met westelijke toren is haaks ten opzichte van de Straatweg gelegen.

De gebrandschilderde ramen uit het einde van de negentiende eeuw zijn van de schilder H. Geuer (1841-1904). De glazen van de hand van de schilders Otto en Willem Mengelberg (1867-1924; 1897-1969) en Cornelius van Straaten (1912-1964; atelier van Fa. Cuypers en co. te Roermond) dateren uit de periode 1920 - 1933 en zijn geschonken door parochianen. Het hoofdaltaar is vervaardigd door F.W. Mengelberg te Utrecht en stamt uit 1894/1895. De laat-negentiende-eeuwse engelen met grote kaarsenstandaard en de beelden van H. Hart van Maria, H. Hart van Jezus en Antonia van Padua zijn eveneens vervaardigd in het atelier van F.W. Mengelberg te Utrecht.

Het orgel, van ondergeschikt belang, is in 1949/50 gebouwd door de orgelbouwers Vermeulen te Alkmaar. De viering is in 1968 naar aanleiding van het Tweede Vaticaans Concilie van een podium en altaar voorzien.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Omschrijving

De in baksteen onder een samenstel van met leien in maasdekking gedekte zadel- en tentdaken opgetrokken kerk bestaat in opzet uit een driebeukige pseudobasiliek. De oost-west georiënteerde kerk heeft een nagenoeg rechthoekige plattegrond met geprojecteerde westtoren, vierkante doopkapel met tentdak op de noordoosthoek, aan de oostzijde een rechthoekige uitbouw onder zadeldak, waarin zich de sacristie bevindt, en een vijfzijdig koor onder schildkap. De acht traveeën lange hoofdmassa wordt overkluisd door een doorlopend zadeldak, waarin ter plaatse van de vierde travee aan beide zijden steekkappen met topgevels ingrijpen en ter plaatse van de transepten zadeldaken met topgevels insteken. Aan de transeptinden bevindt zich een uitbouw van één laag onder lessenaarsdak met in een risalerend centraal deel met steekkap een portaal. Aan de oostzijde bevindt zich tussen het koor en de sacristie een smal éénlaags bouwdeel onder lessenaarsdak waarin de entree van de sacristie is ondergebracht. De dakschilden worden doorbroken door dakkapellen met vijfzijdige kap, bekroond door zinken pironen. Ook de tentdaken worden door dito pironen bekroond. De daklijsten van de topgevels bestaan uit keramiek in combinatie met natuurstenen bekroningen met kruisbloemen. De natuurstenen gootlijsten hebben eenvoudige waterspuwers. De gevels worden horizontaal geleed door het uitgemetselde trasraam, banden van natuursteen (alleen voorgevel kerk en sacristie), bakstenen waterlijsten en worden afgesloten door uitkragend siermetselwerk met onder meer vlechtwerk en muizetandlijsten. De gevels worden verticaal geleed door zich twee keer verjongende steunberen met afzaten van grès. In iedere travee bevindt zich één meervoudig, bakstenen spitsboogvenster. De vensters hebben met uitzondering van de voorgevel gemetselde baksteen traceringen, voorzien van glas-in-lood, natuurstenen sluitstenen, die onderdeel uitmaken van de doorlopende waterlijsten. De van strokenduuren voorziene pportaaldeuren zijn met rijk beslag uitgerust. De nagenoeg symmetrisch ingedeelde voorgevel wordt gedomineerd door de centraal geplaatste deels ingebouwde, hoge klokkentoren. Uiterst links bevindt zich de voorgevel van de doopkapel met een enkelvoudig spitsboogvenster. De gevels aan weerszijden van de toren bevatten een rechtgesloten entree met een dubbele deur, geflankeerd door colonetten. De natuurstenen latei fungeert tegelijk als lekdorpel van een groot venster met natuurstenen driepas traceringen en een rozet. Boven een fries met siermetselwerk bevindt zich een samengesteld venster met een rechtgesloten onderraam met luik, spitsboogvormig bovenlicht en smalle zijlichten. Op de hoeken bevinden zich gemetselde, torenvormige pinakels op steunberen. De toren heeft drie geledingen en is opgetrokken vanuit een vierkante plattegrond. Op de gevelvlakken bevinden zich zich verjongende steunberen met spaarvelden. De steunberen worden bovenaan driehoekig beëindigd. De achzijdige spits wordt geflankeerd door vier kleine spitsen. In de zuidelijk oksel bevindt zich een uitgebouwde traptoren. De voorgevel van de toren bevat een naar voren springend spitsboogvormig entreeportaal met een natuurstenen drietreden hoge stoep. Het portaal heeft trapsgewijs inspringende dagkanten, waarin door zuiltjes op natuurstenen sokkels gedragen geprofileerde en gedecoreerde archivolten aansluitengebracht. Boven de dubbele deur bevindt zich een samengesteld bovenlicht met twee gekoppelde lancetvensters onder een rond raam in de vensterkop onder het centrale rondraam geheel boven. De top van het portaal wordt bekroond door een beeld van Johannes de Doper onder een baldakijn met driepas, rustend op een gebeeldhouwde sokkel. Daarboven bevindt zich een spitsboogvenster met in de dagkanten colonetten. De dagkanten zijn bezet met kolonetten. Het bovenwerk van de toren bevat in ieder gevelvlak drie spitsboogvormige galmgaten met daarboven een ronde wijzerplaat, dat gevat is in een boven de daklijst uitgemetseld topgeveltje.

De nagenoeg identieke zijgevels van in totaal negen assen, bevat ter plaatse van het schip en de transepten zeven traveeën, waaronder twee met topgevels. De topgevels zijn uitgerust met een groot spitsboogvormig venster dat twee in drieën verdeelde lancetvensters insluit waarvan de vensterkop temidden baksteentracering een rondvenster bevat. De vensterkop van het nagenoeg de gehele gevel in beslag nemende venster wordt door een afsluitend rondraam bezet. In ieder gevelvlak bevindt zich een rondvenster, waarboven een klein samengesteld tweedelig venster met onderluik en spitsboogvormig bovenlicht. De entree's in de uitbouwen zijn uitgevoerd met een enkele deur met

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

spitsboogvormig bovenlicht, waartussen een gebeeldhouwd kalf. De overige, identieke traveeën hebben kleinere spitsboogvensters. De linkerzijgevel (noordzijde) bevat uiterst rechts de blinde gevel van de doopkapel. Links bevindt zich de sacristie, die een blinde gevel west- en noordgevel heeft. De oostgevel heeft twee assen, gescheiden door de uitgemetselde schoorsteen met een aanzet in decoratief metselwerk. De vensters in de eerste bouwlaag hebben natuurstenen kruiskozijnen en een decoratief gemetseld boogveld onder een getoogde strek. Op de verdieping bevinden zich twee spitsboogvensters met onderluik en bovenlicht. De rechterzijgevel (zuidzijde) heeft in de uiterst rechtse travee twee smalle spitsboogvensters.

Het koor bevat in ieder van de vijf gevelvlakken één spitsboogvenster. In de oostelijke gevel van de hoofdmasse bevindt zich links en rechts van het koor een tweedelig venster.

Het interieur van de kerk heeft de oorspronkelijke indeling en detaillering grotendeels behouden. De kruisvormige kerkruijme bestaat - naast de meest westelijke travee waarin zich toren en doopkapel bevinden - uit een zes traveeën lang schip met zijbeuken, een viering met korte transeptarmen, een koortravee en een 5/8-koorsluiting. De wandopbouw van het schip wordt geleed door een van de zijbeuken scheidende spitsbogenarcade, een schijntriforium met per travee vijf spitsboogvormige spaarvelden (waarvan de middelste een houten deur bevat) en een houten, spitsboogvormig gewelf met schilderingen. Aan weerszijden van het schip bevindt zich een zijbeuk met gemetselde kruisribgewelven. De gepolychromeerde viering heeft een kruisribgewelf, gedragen door samengestelde vieringpijlers. De transepten zijn uitgevoerd met spitsboogvormige arcaden en dito houten, rijk beschilderde gewelven. In de zwikken en in de segmentboogvormige spaarvelden boven de arcade bevinden zich schilderingen. In de transeptinden bevinden zich de biechtstoelen. Het koor bestaat uit één travee met spitsbogen en een spitsboogvormig gewelf en uit de koorsluiting met vijfdeilig schelpgewelf. In het schijntriforium van het koor zijn schilderingen aangebracht. Links bevindt zich een toegang naar een hal die naar de sacristie leidt. Links in de kapel bevindt zich de entree naar de sacristie.

De wanden kenmerken zich door de rode baksteen in schoon metselwerk met knipvoeg. De zwikken boven de spitsbogen zijn gestuct, net als de gewelfvlakken van de zijbeuken, de muurvlakken aan weerszijden van de spitsboogkozijnen, de kapitelen, de colonetten en de schalken. Tussen de spitsboogarcade en de schijn galerij en ter accentuering van de overgang van wand naar gewelf bevinden zich uitkragende sierlijsten. De ronde zuilen met kapitelen met bloem- en bladmotief tussen schip en zijbeuken bestaat uit gele baksteen met rode voeg en rusten op een voet, die met een natuurstenen rand is afgewerkt. Links in het portaal bevindt zich de eerste steen met Latijnse tekst. De kerkwand van het portaal bestaat uit drie spitsbogen onder een gedrukte boog, waarin in het midden een dubbele opgeklampte deur met samengesteld bovenlicht. Boven het portaal bevindt zich de koorgalerij met gepolychromeerde houten balustrade.

Het hoofdaltaar in het koor, gewijd aan St. Johannes uit 1894-5 is vervaardigd van gepolychromeerd eikehout met een marmeren bordes en stenen tombe, waarin het monogram SJ en in de predella de symbolen van de vier evangelisten met in het midden de tabernakeldeur met het Lam Gods.

De lezeaar in neobarok stijl is uitgevoerd in verzilverd koper en stamt uit het midden van de negentiende eeuw. Het doopvont uit dezelfde tijd is uitgevoerd in rood en geel koper met marmeren basis, bekervormig bekken en een geprofileerde deksel met een bekroning met een kruis.

Voorts zijn van belang: enkele gepolychromeerde houten beelden uit het laatste kwart van de negentiende eeuw; gepolychromeerd beeld uit circa 1900 van Maria met kind; gepolychromeerd kruisbeeld met tekst: "Missiekruis 1895-1908"; koperen kruisbeeld uit de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

laatste kwart van de negentiende eeuw.

De drie laat-negentiende-eeuwse gebrandschilderde ramen in het koor van de hand van Geuer zijn gewijd aan H. Johannes de Doper. De gebrandschilderde ramen van noord- en zuidbeuk en de transepten zijn van de hand van O. en W. Mengelberg. De ramen in het zangkoor met St. Gregorius en engelen zijn in 1933 vervaardigd door de N.V. Kunstwerkplaats Cuypers en Co. te Roermond en aldus gesigneerd. De wanden van de zijbeuken bevatten de laat-negentiende-eeuwse, op doek in olie geschilderde kruiswegstaties, die geplaatst zijn tussen gemetselde, samengestelde randen. De staties hebben links en rechts van de statievoorstellingen teksten uit het Oude - en het Nieuwe Testament. Voorts zijn onder meer van belang: houten deuren met rijk beslag, houten banken met op de kopse zijden gesneden versieringen (bankenplan grotendeels intact), biechtstoelen in kopse wanden van de transepten, mozaïekvloer, sacristie met paramenten kast, lambrizing, beschilderde balkenvloer met gesneden sleutelstukken en beschilderd dakbeschot in gang. Orgel en orgelkas zijn niet van waarde uit het oogpunt van monumentenzorg.

Waardering

De Rooms Katholieke kerk H. Johannes de Doper is van algemeen belang vanwege de cultuur- en architectuurhistorische waarde als goed voorbeeld van een in- en uitwendig gaaf bewaarde en inwendig rijk gedecoreerde pseudobasiliek uit 1883/5 in de stijl van de Neo-Gotiek van architecten E.J. en A.A.J. Margry; vanwege de kunsthistorische waarde van de midden en laat negentiende-eeuwse inventaris en vroeg-twintigste-eeuwse gebrandschilderde ramen en de verscheidenheid aan kunstenaars, die hun bijdrage hebben geleverd; vanwege de situationele waarde door de beeldbepalende ligging aan de Straatweg en het karakteristieke silhouet en als zodanig van belang als 'landmark'.

Hoofdcategorie

Religieuze gebouwen

Subcategorie

Kerk en kerkonderdeel

Functie

Kerk